

ROMANSIRANA BIOGRAFIJA: MATE MARAS, PISMA OD SMRTI

Protagonist i njegov biograf

U normativnim poetikama, enciklopedijskim i leksikonskim natuknicama biografija se definira kao posebna vrsta književnosti u kojoj se opisuje život i djelovanje, najčešće, važnih, slavni, šire poznatih osoba iz različitih područja javnog života. Za Petra Marasa, protagonista biografskoga romana *Pisma od smrti*, ne može se reći da je po čemu važan ili slavan, a nije ni šire poznat javnosti. Toga „glavnog junaka“ treba tražiti u uskom prostoru izvan spomenute ograde najčešće, koju pisci natuknica o biografskom žanru obvezno stavljaju da bi obuhvatili slučajeve koji se ne poklapaju s dominantnim obrascem, paradigmatom. Po čemu onda taj lik može biti zanimljiv čitateljima? Za početak: samo po tome što je biograf – otac.

Za razliku od oca Petra, sin Mate Maras poznat je javnosti, pogotovo onoj kulturnoj, kao jedan od najcjeljenijih suvremenih hrvatskih književnih prevoditelja. Sve da u svojoj bibliografiji i nema tolike desetine prevedenih djela, među kojima su i ona Petrarke, Boccaccia, Dantea, Rabelaisa, Prousta, E. A. Poea, Virginije Woolf i dr., sve da je iza sebe ostavio „samo“ prijevod cjelokupnoga Shakespearea bilo bi to dovoljno za počasnu prevoditeljsku ložu. Ali negdje na izmaku mladosti, početkom sedamdesetih, prije nego što je uopće i pomišljao na prevoditeljsku karijeru, u vrijeme kad je vjerojatno više želio beletristički iskorak u javnost, činilo mu se da životna priča njegova neuka oca ima romaneskni potencijal. Zašto?

Zacijelo je bio fasciniran pričama o očevoj dotadašnjoj sudbini: izbjivanju od kuće još dok je bio dječak, kad su ga davali u najam po dalmatinskim otocima te kad je kao mladić, neškolovalan, u potrazi za zaradom išao u Bosnu, Srbiju i Sloveniju. Poslije je bio na sličnim potucanjima po Italiji i Austriji, potom u Australiji, odakle se vratio s dovoljno novca da napravi najveću i naj-

Izd. Ex libris, Zagreb, 2013.

ljepšu kuću u selu. A onda, kad je tu kuću spalila talijanska vojska, našao se opet na početku, ali sada s četvero djece. Kad je rat završio, narodna vlast rekvirirala mu je motor koji je trebao pokretati mlin za meljavu žita i donositi mu prihod za obiteljsko preživljavanje. Pokušavao je zaradivati sitnim švercom pa je često završavao u zatvoru, a kad mu je to dozlogrdilo, 1958. pobjegao je u Francusku, gdje je dobio politički azil. Potkraj 1968. bio se ozbiljno razbolio pa je u Lyon, gdje je bio nastanjen, pozvao sina Matu da mu se nađe pri ruci.

Nenadani susret s ocem u emigraciji bio je za Matu Marasa emotivno snažan, literarno inspirativan poticaj da već spomenut naslućeni potencijal biografske građe pokuša pretvoriti u umjetničku prozu. Tako je u Poreču 1972. napi-

sao sedamdesetak stranica *Muke po Petru* „koja je polako zadobivala prve obrise romana“. No u to vrijeme, kaže pisac, nije mogao „pohvatati konce“ priče, gomilao je građu misleći da će se nekako sama posložiti u logičan slijed, a zapravo nije znao kako nastaviti pa je rukopis *Muke* potonuo u zaborav. Trajalo je to punih četrdeset godina, i tek nedavno, kad je rukopis ponovno uzeo u ruke, shvatio je da razlog oklijevanja nije bio sumnja u vlastitu vještinu pisanja, nego „mnogo dublji – nisam imao hrabrosti ispričati tužnu sudbinu svog oca“. Posebno je važna spoznaja da u knjizi ne piše „samo o svojem ocu nego i o sebi, jer nam je sudbina počinjala toliko isprepletati životne niti da se nisu mogle razmrsiti bez bolnih rezova“.

Nakanu da „podigne spomenik jednom životu koji se uzalud žrtvovao radi maglovitih viših ciljeva“ autor je ostvario u rasponu od težnje za umjetničkim dojmom do želje da činjenično bude što vjerodostojniji. Svjedoče o tome brojni (i raznovrsni) autoreferencijalni iskazi. Tako u jednom trenutku biograf kaže da u tekstu nalazi „mjesto gdje sam se vjerojatno udaljivao od istine želeći da radnja bude bliža obrascima koje sam pokupio iz probranih djela svjetske književnosti“. Romansirana biografija *Pisama od smrti* sastavljena je od raznorodnih tekstova, i čini se da je svojom žanrovskom i stilskom neujednačenošću te izborom različitih pripovjedača čedo postmodernističke poetike.

Spomenimo neke od tih tekstova. Kao prvo poglavlje romana autor je postavio tekst što ga je napisao prije više od četrdeset godina i naslovio *Muka po Petru* (s jasnom religijskom, biblijskom aluzijom). Maras je odlučio ne mijenjati u njemu ništa, i čini se da to nije bilo najsretnije rješenje: ne u pogledu naracije, koja je sasvim korektna, nego u nekim strukturnim elementima, koji se ne slažu s odgovarajućim elementima naknadno

napisana teksta (u *Muci* pripovjedač je u trećem licu jednine, a u ostalom dijelu romana u prvom; prezime glavnog junaka je Brnas, a poslije je autentično; itd.). Autor je sačuvalio i pedesetak očevih *pisama*, i taj autobiografski materijal (možda mjestimice zalihosno rabljen) dragocjen je u „čitajući“ Petrova karaktera formirana u okvirima morlačke patrijarhalne tradicije. Ta pisma nadopunjuje sjajna Marasova jezična karakterizacija protagonista lokalnim idiomom imotskoga kraja. Isto je tako efikasna strategija iznošenja golih činjenica s tek pokojim komentarom koji nikad nije zapjenjen, ali vrlo oštro ocrtava „tragičnog junaka“: njegovu krutost, nasilnost, samoživost, neosjetljivost prema ženi i djeci, političku zadržanost, nepokolebljivu uvjerenost u ispravnost vlastitih postupaka.

Tu je i piščev *Ponoćni dnevnik* što ga je vodio desetak dana prigodom posjeta ocu u Lyonu. U tim su zapisima i neki od najkonkretnijih, najživljih i najslikovitijih dijelova Marasova inače visokog pripovjednog umijeća: „Crnac s Martiniquea zove se Paul. Jeo je kraj nas; ne znam što je skrivao u dubokoj šerpi, ali u boci je imao crno vino. Ponudio sam ga ananasom, prihvatio je, pružio je tavu: jedan kolut ananasa (Dosta, dobro je, hvala, veli Paul.); drugi kolut ananasa (Dosta su mu dva komada, veli Stari gledajući što ja to činim s njegovom imovinom.); treći kolut ananasa (Barem tri komada, kažem ja. Nije trebalo, kaže Paul. Stari ne kaže ništa, ali na licu su mu zatirale dvije bore: prva žali za trećim, a pomalo i za drugim kolutom, druga se bora veseli što nije bilo četvrtoga koluta u Paulovoj tavi.)“

Na koncu bi se moglo reći da Petar Maras neće čitateljima biti zanimljiv samo kao otac Mate Marasa nego i kao neobičan karakter što ga je oblikovalo određeno vrijeme i određeni prostor.

STRAHIMIR PRIMORAC